

Wersja zanonimizowana

Tłumaczenie

C-367/23-1

Sprawa C-367/23

Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

Data wpływu:

9 czerwca 2023 r.

Sąd odsyłający:

Cour de cassation (Francja)

Data wydania postanowienia odsyłającego:

7 czerwca 2023 r.

Strona wnosząca kasację:

EA

Druga strona postępowania kasacyjnego:

Artemis security SAS

[...]

WYROK COUR DE CASSATION, CHAMBRE SOCIALE (SĄD
KASACYJNY, IZBA SPRAW SOCJALNYCH)
z dnia 7 czerwca 2023 r.

[...]

Okoliczności faktyczne i postępowanie

- 1 Zgodnie z zaskarżonym wyrokiem (Amiens, 2 września 2021 r.) w dniu 1 kwietnia 2017 r. EA został zatrudniony przez spółkę Artémis security jako pracownik SSIAP 1 (służby ochrony przeciwpożarowej i służby ratunkowej).
- 2 Pismem z dnia 25 kwietnia 2019 r. ów pracownik wystąpił do [conseil de prud'hommes de Compiègne (sądu pracy w Compiègne, Francja)] o sądowe

rozwiązanie umowy o pracę i o zapłatę szeregu roszczeń o charakterze odszkodowawczym i płacowym, w tym odszkodowania za jednostronną zmianę umowy o pracę na pracę w porze nocnej oraz za brak dodatkowych kontroli lekarskich.

- 3 W dniu 1 lipca 2019 r. został zwolniony z pracy.
- 4 Wyrokiem z dnia 4 grudnia 2019 r. conseil de prud'hommes de Compiègne (sąd pracy w Compiègne) oddalił roszczenie pracownika o odszkodowanie z tytułu jednostronnej zmiany umowy o pracę [w porze dziennej na umowę o pracę] w porze nocnej oraz brak dodatkowych kontroli lekarskich.
- 5 Wyrokiem z dnia 2 września 2021 r. cour d'appel d'Amiens (sąd apelacyjny w Amiens, Francja) utrzymał w mocy ów wyrok w zakresie tej części sentencji.
- 6 W swoim orzeczeniu sąd apelacyjny wskazał najpierw, że pracownik twierdził, iż zmiana pory dziennej na porę nocną stanowi zmianę jego umowy o pracę, której nie można mu narzucić [...], [przy czym pracodawca podnosi przeciwko niemu postanowienie umowne stanowiące, że może on być zobowiązany do pracy zarówno w porze dziennej, jak i w porze nocnej, które to postanowienie sąd apelacyjny uznał za niezgodne z prawem].
- 7 Sąd apelacyjny zauważył następnie, że pracownik, który powoływał się na częste zmiany godzin dziennych na nocne oraz na ciążący na pracodawcy obowiązek zapewnienia mu dodatkowych kontroli lekarskich związanych z pracą w porze nocnej, domagał się odszkodowania ze względu na brak rzeczonych kontroli. W odniesieniu do tego żądania sąd uznał, że zainteresowany nie wykazał rzeczywistego i konkretnego charakteru poniesionej przez niego szkody.
- 8 Pracownik wniósł skargę kasacyjną od tego wyroku.

Treść zarzutu

- 9 [...] pracownik zarzuca, że w wyroku oddalono jego roszczenie odszkodowawcze oparte na zmianie umowy o pracę na pracę w porze nocnej i na braku dodatkowych kontroli lekarskich, podczas „gdy prawo do odszkodowania rodzi samo stwierdzenie nieprzestrzegania przepisów ochronnych w dziedzinie dodatkowych kontroli lekarskich przy pracy w porze nocnej; sąd apelacyjny naruszył art. L. 3122-1 i L. 3122-11 code du travail (kodeksu pracy) oraz art. 9 dyrektywy 2003/88/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 4 listopada 2003 r., ponieważ oddalił roszczenie pracownika o odszkodowanie za szkodę wynikającą z braku dodatkowych kontroli lekarskich, motywując to tym, że pracownik nie wykazał rzeczywistego i konkretnego charakteru poniesionej przez niego szkody”.

Przypomnienie mających zastosowanie aktów prawnych

Prawo Unii

- 10 Zgodnie z art. 9 ust. 1 lit. a) dyrektywy 2003/88/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 4 listopada 2003 r. dotyczącej niektórych aspektów organizacji czasu pracy, państwa członkowskie przyjmują niezbędne środki w celu zapewnienia, aby pracownicy wykonujący pracę w porze nocnej byli uprawnieni do bezpłatnego badania lekarskiego przed przydzieleniem i w trakcie pracy, odbywającego się w regularnych odstępach czasu.

Prawo krajowe

- 11 Zgodnie z art. L. 3122-11 code du travail (kodeksu pracy), pracownik wykonujący pracę w porze nocnej jest uprawniony do regularnych kontroli lekarskich stanu zdrowia na warunkach określonych w art. L. 4624-1.
- 12 [...]
- 13 [...]
- 14 [...]

Względy uzasadniające wystąpienie z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

- 15 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Cour de cassation, chambre sociale (sądu kasacyjnego, izba spraw socjalnych), istnienie szkody i jej ocena podlegają swobodnej ocenie sędziów rozstrzygających sprawę co do istoty (Soc., 13 kwietnia 2016 r., kasacja nr 14-28.293, Bull. 2016, V, nr 72).
- 16 [...]
- 17 Z art. 9 ust. 1 lit. a) dyrektywy 2003/88/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 4 listopada 2003 r. dotyczącej niektórych aspektów organizacji czasu pracy wynika, że pracownicy wykonujący pracę w porze nocnej powinni być uprawnieni do bezpłatnego badania lekarskiego przed przydzieleniem i w trakcie pracy, odbywającego się w regularnych odstępach czasu.
- 18 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, w każdym przypadku, gdy przepisy dyrektywy okazują się, ze względu na swoją treść, bezwarunkowe i wystarczająco precyzyjne, jednostki mają prawo powoływać się na nie wobec państwa, w tym też, gdy występuje ono w charakterze pracodawcy, w szczególności gdy państwo nie dokonało na czas transpozycji dyrektywy do prawa wewnętrznego lub gdy dokonana transpozycja jest nieprawidłowa (TSUE, wyrok z dnia 26 lutego 1986 r., Marshall, 152/84, pkt 46, 49; TSUE, wyrok z dnia 14 października 2010 r., Fuß, C-243/09, pkt 56).

- 19 Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej uznał zatem, że art. 6 lit. b) dyrektywy 2003/88/WE spełnia te kryteria, ponieważ nakłada na państwa członkowskie w jednoznaczny sposób wyraźny obowiązek osiągnięcia określonego rezultatu oraz nie uzależnia od jakiegokolwiek warunku stosowania wprowadzonej przez siebie zasady polegającej na określeniu progu 48 godzin, łącznie z godzinami nadliczbowymi, dla przeciętnego tygodniowego czasu pracy, a tym samym spełnia wszystkie wymagane przesłanki bezpośredniej skuteczności (ww. wyrok Fuß, pkt 57, 59).
- 20 Również zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej dyrektywa 2003/88/WE ma na celu ustanowienie minimalnych wymogów mających poprawić warunki życia i pracy pracowników poprzez zbliżanie przepisów krajowych dotyczących w szczególności czasu pracy (TSUE, ww. wyrok Fuß, pkt 32; wyrok z dnia 11 listopada 2021 r., C-214/20, Dublin City Council, pkt 37).
- 21 Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej orzekł zatem, że aby zapewnić pełną skuteczność dyrektywy 2003/88/WE ważne jest, by państwa członkowskie uniemożliwiały przekraczanie maksymalnego tygodniowego czasu pracy ustalonego w art. 6 lit. b) tej dyrektywy (ww. wyrok Fuß, pkt 51). Dodał, że przekroczenie średniego maksymalnego tygodniowego czasu pracy określonego w art. 6 lit. b) dyrektywy 2003/88/WE stanowi samo w sobie naruszenie tego przepisu, bez konieczności wykazywania dodatkowo wystąpienia konkretnej krzywdy. W braku przepisu krajowego wprowadzającego możliwość odstępstwa przewidzianego w art. 22 ust. 1 akapit pierwszy powyższej dyrektywy pojęcie „krzywdy” występujące w tym przepisie nie ma żadnego znaczenia dla interpretacji art. 6 lit. b) (ww. wyrok Fuß, pkt 53). Trybunał orzekł również, że skoro dyrektywa 2003/88/WE realizuje cel w postaci zagwarantowania bezpieczeństwa i zdrowia pracowników poprzez wprowadzenie odpowiedniego odpoczynku, to prawodawca Unii uznał, że przekroczenie średniego maksymalnego tygodniowego czasu pracy określonego w art. 6 lit. b) tej dyrektywy, jako pozbawiające pracownika odpowiedniego odpoczynku, samo w sobie wyrządza mu krzywdę, gdyż zagraża jego bezpieczeństwu i zdrowiu (ww. wyrok Fuß, pkt 54).
- 22 Opierając się w szczególności na tych podstawach Cour de cassation, chambre sociale (sąd kasacyjny, izba spraw socjalnych) orzeka obecnie, że prawo do odszkodowania rodzi już samo stwierdzenie przekroczenia maksymalnego wymiaru czasu pracy (Soc., 26 stycznia 2022 r., kasacja nr 20-21:636, opublikowana).
- 23 W uzupełniającym piśmie procesowym pracownik argumentuje, że orzecznictwo wynikające z ww. wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 14 października 2010 r. (Fuß) należy siłą rzeczy stosować do naruszeń przepisów ochronnych dotyczących dodatkowych kontroli lekarskich w przypadku pracy w porze nocnej, gwarantowanych dyrektywą 2003/88/WE, ponieważ mają one ten sam cel, a mianowicie ochronę zdrowia pracownika.

- 24 W odniesieniu do pracy w porze nocnej dyrektywa 2003/88/WE przewiduje dwie grupy środków: po pierwsze, środki określone w art. 8 „Wymiar czasu pracy w porze nocnej”, ograniczające wymiar czasu pracy w porze nocnej, które wydają się mieć taki sam charakter jak środki z art. 6 tej dyrektywy, będące przedmiotem ww. wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 14 października 2010 r., a po drugie, środki określone w art. 9 „Badanie stanu zdrowia pracowników wykonujących pracę w porze nocnej i przeniesienie do pracy w porze dziennej”.
- 25 Obowiązki ustanowione w związku z pracą w porze nocnej przedstawiono jednak inaczej w motywach dyrektywy 2003/88/WE w zależności od tego, czy dotyczą one ograniczenia czasu pracy, czy kontroli lekarskich pracownika. I tak motyw ósmy stanowi, że „[n]iezbędne jest ograniczenie okresów pracy w porze nocnej, w tym pracy w godzinach nadliczbowych, oraz zapewnienie, że pracodawca, który regularnie korzysta z pracy wykonywanej przez pracowników w porze nocnej, przekazuje informacje o tym właściwym organom, jeżeli się o nie zwróca”. Motyw dziewiąty wydaje się mniej precyzyjny i słabszy, ponieważ wskazuje, że „[i]stotne jest, aby pracownicy wykonujący pracę w porze nocnej byli uprawnieni do bezpłatnych badań lekarskich przed ich przydzieleniem i po nim, w regularnych odstępach czasu oraz, jeżeli jest to możliwe, powinni być przeniesieni do odpowiedniej pracy dziennej, jeżeli występują u nich problemy zdrowotne”. W motywie dziesiątym dodano, że „[s]ytuacja pracowników wykonujących pracę w porze nocnej i w systemie pracy zmianowej wymaga, aby poziom ochrony ich bezpieczeństwa i zdrowia był dostosowany do charakteru ich pracy oraz aby organizacja i działanie służb oraz środków ochronnych i zapobiegawczych były skuteczne”.
- 26 W wyroku z dnia 22 grudnia 2022 r. (JP, C-61/21, pkt 55, 65) Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej oparł się w szczególności na motywie drugim dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystsze powietrze dla Europy i uznał, że art. 13 ust. 1 i art. 23 ust. 1 tej dyrektywy realizują ogólny cel ochrony zdrowia ludzkiego i środowiska jako całości i nie przyznają jednostkom praw indywidualnych, których naruszenie mogłoby prowadzić do powstania odpowiedzialności państwa członkowskiego za szkody wyrządzone jednostkom. W motywie tym stwierdzono, że „[m]ając na względzie ochronę zdrowia ludzkiego i środowiska jako całości, szczególnie ważna jest walka z emisjami zanieczyszczeń u źródła oraz identyfikacja i wdrażanie na szczeblu lokalnym, krajowym i wspólnotowym najskuteczniejszych środków mających na celu redukcję emisji. Z tego względu powinno się zapobiegać lub ograniczać emisję szkodliwych zanieczyszczeń powietrza oraz ustanowić właściwe cele dotyczące jakości powietrza, z uwzględnieniem odpowiednich norm, wytycznych i programów Światowej Organizacji Zdrowia”. Otóż podobnie jak motyw drugi dyrektywy 2008/50/WE, motyw dziewiąty dyrektywy 2003/88/WE określa ustanawiane przez siebie środki jako istotne, w związku z czym można zadać sobie pytanie, czy motyw ów również nie wyznacza celu ogólnego.

- 27 W związku z tym w pierwszej kolejności należy zastanowić się, czy przepisy art. 9 ust. 1 lit. a) dyrektywy 2003/88/WE są ze względu na swoją treść bezwarunkowe i wystarczająco precyzyjne, aby jednostki mogły powoływać się na nie wobec państwa, również jako pracodawcy, w szczególności w przypadku nieprawidłowej transpozycji.
- 28 W przypadku gdyby Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej udzielił odpowiedzi twierdzącej na wyżej wymienione pytanie, to mając na względzie brak bezpośredniego skutku dyrektyw w sporach pomiędzy jednostkami, Cour de cassation (sąd kasacyjny) powinien wziąć pod uwagę całość norm prawa krajowego na potrzeby dokonania wykładni zgodnej (TSUE, 24 stycznia 2012 r., C-282/10, M. Dominguez, pkt 31). Jednakże dokonanie wykładni [właściwych] artykułów kodeksu pracy zgodnej z dyrektywą 2003/88/WE mogłoby się okazać niemożliwe, ponieważ sprowadzałoby się do wykładni contra legem.
- 29 W drugiej kolejności należy zwrócić się do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z pytaniem, czy nieprzestrzeganie środków przyjętych przez prawo krajowe w celu zapewnienia badań lekarskich pracownikom wykonujących pracę w porze nocnej stanowi samo w sobie naruszenie art. 9 ust. 1 lit. a) dyrektywy 2003/88/WE, a w celu uzyskania odszkodowania nie ma potrzeby wykazywania ponadto istnienia konkretnej szkody, wywołanej tym stanem rzeczy.

Z POWYŻSZYCH WZGLĘDÓW, sąd:

Na podstawie art. 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej;

PRZEDSTAWIA Trybunałowi Sprawiedliwości Unii Europejskiej następujące pytania:

– „Czy art. 9 ust. 1 lit. a) dyrektywy 2003/88/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 4 listopada 2003 r. dotyczącej niektórych aspektów organizacji czasu pracy spełnia przesłanki bezpośredniej skuteczności i pracownik może się powołać na ów przepis w dotyczącym go sporze?”,

– „Czy art. 9 ust. 1 lit. a) dyrektywy 2003/88/WE należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie ustawodawstwu krajowemu lub praktyce krajowej, zgodnie z którymi w przypadku nieprzestrzegania przepisów przyjętych w celu wdrożenia środków niezbędnych do zapewnienia bezpłatnych badań lekarskich pracownikom prawo pracownika do odszkodowania jest uzależnione od udowodnienia szkody wywołanej tym nieprzestrzeganiem?”.

[...]